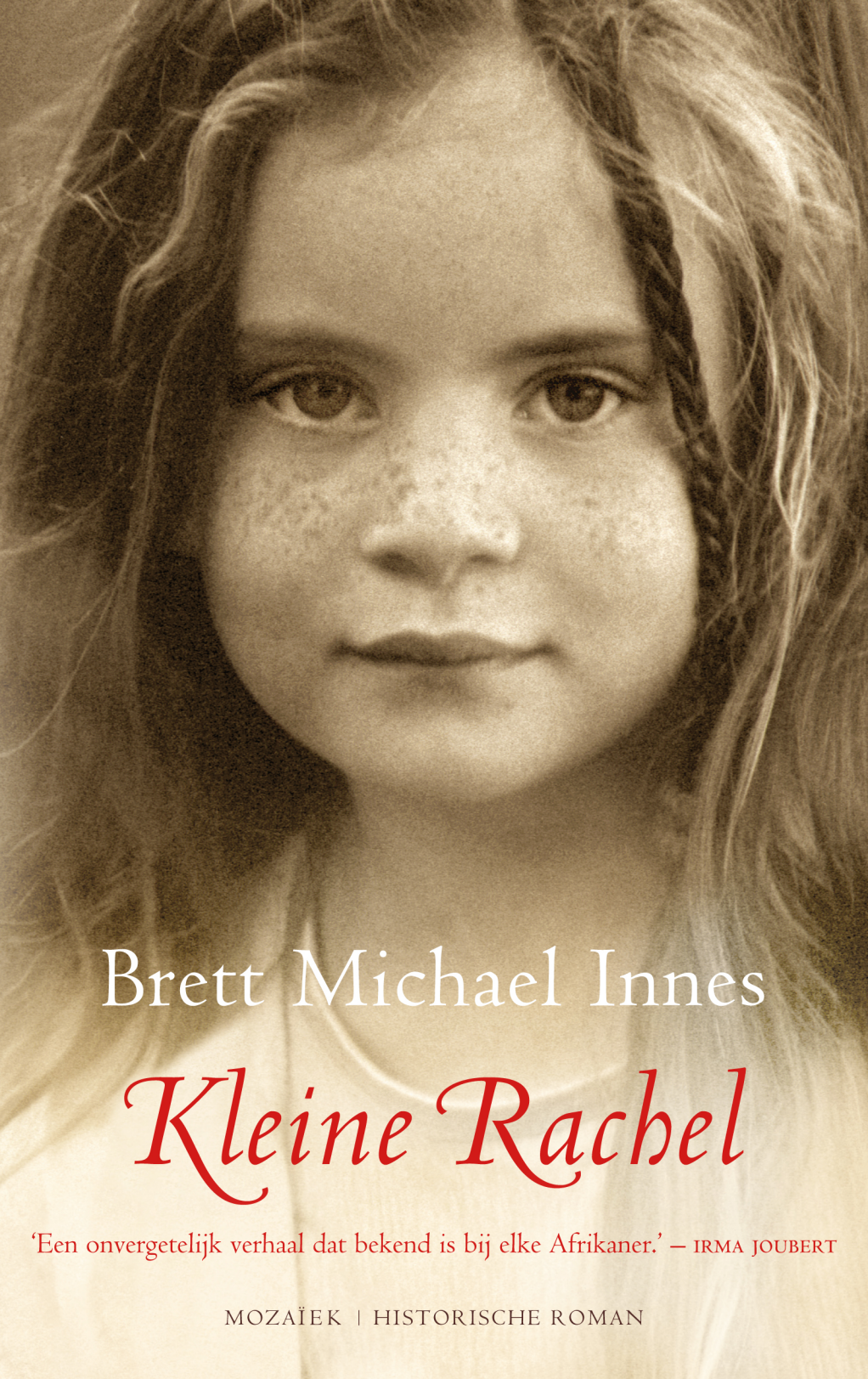

Brett Michael Innes

Kleine Rachel

‘Een onvergetelijk verhaal dat bekend is bij elke Afrikaner.’ – IRMA JOUBERT

MOZAÏEK | HISTORISCHE ROMAN

Kleine Rachel

Brett Michael Innes

Kleine Rachel

*Vertaald en bewerkt door
Dorienke de Vries*

Vijfde druk

Uitgeverij Mozaïek, Utrecht

Eerste druk november 2013
Tweede druk februari 2014
Derde druk mei 2014
Vierde druk augustus 2014
Vijfde druk 2019 (midprice)

ISBN 867 90 239 5737 9
NUR 342

Vertaling en bewerking Dorienke de Vries
Ontwerp omslag Wil Immink Design
Omslagbeeld Maggie MacCall / Trevillion Images
Layout/dtp binnenwerk Gerard de Groot

Oorspronkelijk verschenen in het Engels bij Naledi, Tyger Valley, Zuid-Afrika,
onder de titel *The Story of Racheltjie de Beer*

Oorspronkelijke uitgave © 2012 Brett Michael Innes
Nederlandstalige uitgave © 2013 Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden

www.uitgeverijmozaiek.nl

Uitgeverij Mozaïek vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Het geheugen kan een paradijs zijn
waaruit we niet kunnen worden verdreven,
maar ook een hel
waaruit we niet kunnen ontsnappen.

John Lancaster Spalding,
bisschop van Peoria, 1840-1916

Gipskruid zegt:

dit is voor altijd

Proloog

December 1882, Port Elizabeth, Zuid-Afrika

Rachel was pas zes jaar toen ze haar eerste les in de taal van de planten kreeg. ‘Kom eens hier, Rachel!’ riep moeder, die met een bemodderd schort voor bezig was in de kruidentuin. Het gras was nog nat van de dauw en toen Rachel naar haar toe liep, kroop de nattigheid tussen haar tenen – brrr! En toch was het ook wel een lekker gevoel.

Moeder liet haar een takje munt zien. Rachel pakte het aan en rook aan de geurige blaadjes, precies zoals ze het moeder zag doen.

‘Wrijf het eens fijn tussen je vingers, mijn kind.’

Ze gehoorzaamde en de geur werd sterker.

‘Munt beschermt tegen ziekte,’ zei moeder. Ze stak het gekneusde blaadje in haar mond en begon erop te kauwen, terwijl ze Rachels hand op haar buik legde. Samen voelden ze het leven daarbinnen bewegen.

‘Je krijgt er ook een frisse adem van.’

Rachel stak ook een blaadje in haar mond. Ze leken spre-

kend op elkaar, die twee, met hun blonde haar, blauwe ogen en smalle gezicht. En net als haar moeder leefde ook Rachel voortdurend in een andere wereld, of ze nu verdiept was in een boek of in de tuin aan het spelen was.

Moeder ging weer aan de slag. Ze keek of de kruidenplanten gezond waren en trok er de zieke blaadjes af. Haar handen gingen behoedzaam te werk, met respect voor elk afzonderlijk blaadje.

‘Zou je graag een geheime taal leren, Rachel?’

Rachel knikte geestdriftig.

‘Ik heb die taal van mijn moeder geleerd toen ik net zo oud was als jij nu. Het is een taal die iedereen hoort, maar die maar weinig mensen kunnen verstaan.’

Ze zweeg even voor het effect.

‘Het is de taal van de planten.’

Rachel trok een rimpel in haar voorhoofd.

‘Planten kunnen toch niet praten, mama. Ze hebben geen mond.’

‘Je kunt best met iemand praten zonder geluid te maken. Denk maar eens na: als de lucht verdrietig is, gaat het regenen. Is de lucht blij, dan klaart het op en lacht de zon ons toe. Voelt de lucht zich eenzaam, dan is het koud. En dat allemaal zonder een woord te zeggen.’

‘Maar hoe praten planten dan, mama?’

Moeder plukte een roos van een struik en liet die aan Rachel zien.

‘Elke plant is weer anders, maar allemaal hebben ze iets te zeggen. Kijk maar eens naar deze bloem: als papa die aan mij geeft, wat zegt dat dan?’

Rachel dacht even na.

‘Dat hij u lief vindt?’

‘Precies! Rode rozen zeggen: ik houd van jou.’

Trots op haar goede antwoord keek Rachel om zich heen en haar blik bleef haken aan een wolk witte bloemetjes.

‘Wat betekenen die, mama?’

‘Dat is gipskruid, de bloem van papa en mij. Gipskruid zegt: wij horen voor altijd bij elkaar. Kies nog maar iets.’

Rachel wees naar de agavestruiken langs het stenen tuinpaadje. De plumpe bladeren glansden heldergroen in de zon.

‘Die plant spreekt een droevige taal, want agave zegt: hier is verdriet.’

Nog eens keek Rachel de tuin rond. Deze keer bleven haar ogen rusten op een struik met donkergroene naaldjes en roze bloemetjes. Om de plant heen wemelde het van bijen die op hun gemak van het ene naar het andere takje zoemden.

Moeder lachte, brak een takje af en hield dat onder haar neus om de pittige geur op te snuiven.

‘Rozemarijn. Dit is mijn lievelingskruid. Toen jij geboren werd, stond er een struikje rozemarijn onder het raam. Telkens als ik diep inademde, rook ik deze geur en dan werd ik lekker rustig.’

Ze gaf het takje aan Rachel.

‘Dit is jouw bloem, Rachel.’

April 1888, het binnenland van Zuid-Afrika

Wat Rachel het meest opviel aan het Zuid-Afrikaanse veld, was de stilte. Je kon je eigen hart horen kloppen, zelfs al stond je in een zee van bomen en gras. Zelfs al klopte het heel langzaam.

Ze legde haar ene hand op haar borst en begon de slagen te tellen, met haar blik op een oud zakhorloge dat moeder haar had gegeven. De secondewijzer kroop over de wijzerplaat en toch hield haar hart hem niet bij.

De dokters hadden haar ouders verteld dat ze een zwak hart had, dat minder goed werkte dan het zou moeten doen. Ze begreep nog steeds niet wat een zwak hart eigenlijk was, maar ze wist wel dat ze eerder moe was dan andere kinderen van haar leeftijd, en ook vaker ziek.

Ze stopte het horloge weer in haar zak en keek om zich heen, luisterend naar de geluiden van het veld. Die leken in niets op het lawaai van de stad waarin ze was opgegroeid, en toch hadden ze iets vertrouwds, alsof ze hier altijd had gewoond. In Port Elizabeth was het altijd lawaaiër, door het rumoer van paarden en mensen en door het dreunen van de

ocean. De ocean had een heel eigen schoonheid, maar het was een schoonheid die ze niet begreep en die iets onnatuurlijks voor haar had.

Er waren vier soorten mensen in Afrika, had ze pas bedacht. Vier soorten die echt verschillend waren: zeemensen, bergmensen, woestijnmensen en veldmensen.

Zelf was ze een veldmens, daar was ze tijdens hun reis wel van overtuigd geraakt. Veldmensen hadden nooit haast en dachten na voor ze iets deden. Ze zagen de waarde van de dingen, ook als anderen daar geen oog voor hadden. Ze hadden respect voor alles wat leefde. Ze begrepen vaak wat iemand nodig had voor diegene het zelf ontdekte. ‘Stille wateren met diepe gronden,’ had ze eens iemand horen zeggen. Op de een of andere manier paste dat precies bij veldmensen, vond Rachel.

Er waren wel meer soorten – stadsmensen, meermensen, boerderijmensen – maar hoe zij precies in elkaar zaten wist ze nog niet goed. De tijd zou het leren.

Nu stond ze hier bij een doornige acacia te mijmeren. Wat was het hier heerlijk! Ze voelde zich helemaal thuis. Een zacht briesje streek door de bomen en voerde de geuren aan van dor gras en verse koeienmest.

Ze vouwde de witte katoenen zakdoek open die ze al die tijd in haar hand had gehouden. Er kwam een gedroogd takje rozemarijn tevoorschijn. Voorzichtig haalde ze het uit zijn witte nestje en rook eraan. Haar adem maakte een fluitend geluid, een simpel wijsje van droefgeestige klanken die wegdreven op de wind.

Nog eens rook ze aan het kruid. Terwijl ze diep inademde, brak een van de takjes af en viel. Van schrik snakte ze naar adem. Ze probeerde het nog op te vangen, maar de wind was haar te vlug af en voerde het mee naar een onbekende bestemming. Een hevige hoestbui overviel haar. Alles begon te draaien en ze moest zich aan de boom vastgrijpen om niet te val-

len. Zo wachtte ze tot de duizeligheid weer wegtrok. Met gesloten ogen haalde ze diep adem en liet haar longen vollopen met frisse lucht. De overgebleven rozemarijn deed ze voorzichtig terug in de zakdoek en die borg ze veilig weg in de zak van haar lange jurk.

Het was maar een gewoon keukenkruid, maar voor Rachel was het veel meer dan dat: een aandenken, een onzichtbare band. Ze droeg dit takje nu al vijf jaar bij zich om de herinnering aan gelukkiger dagen levend te houden. Maar net als de herinnering had ook de rozemarijn zijn vorm en geur verloren. De ooit zo heldergroene naaldjes waren grijs en stoffig, de roze bloemetjes verpulverd. De kruidige geur van een zomerse onweersbui had plaatsgemaakt voor de geur van een witte katoenen zakdoek.

‘Rachel!’

De stem van haar oudere broer verbrak de stilte. Rachel draaide zich om en tuurde over het veld of ze hem zag. Ook de impala’s die aan de andere kant van de open plek liepen te grazen keken zoekend rond om te zien wat hen had opgeschrikt.

‘Ik ben hier!’

Ze hoorde het dorre gras knisperen onder zijn voeten, en zag toen eerst het hoofd en daarna het hele lichaam van Petrus opduiken.

Als zij een veldmens was, dan was Petrus een kind van de woestijn. Hij had genoeg aan zijn eigen gezelschap, was altijd de laatste die iets zei. Hij was sterk en gelijkmatig, hij werkte hard. Al was hij pas zestien, ze vond hem al een echte man. De afgelopen twee jaar had zijn jongensachtige bouw plaatsgemaakt voor een stel brede schouders, op zijn gladde gezicht zweemde al een baard en hij had al een echte mannenstem. Toen vader een halfjaar geleden vertelde dat ze naar de goudmijnen van Transvaal zouden gaan, had Petrus gereageerd zoals woestijnmensen altijd op verandering reageren: door zich terug te trekken in zwijgzaamheid.

Het was niet vreemd dat hun jongste broertje Jamie zich het meest tegen de verhuizing had verzet. Hij was typisch een zeemens, onstuimig en grillig. Een kind van zijn vader.

Petrus' leren jachtlaarzen kraakten in het gras en toen hij zijn zusje in het oog kreeg, nam hij zijn leren hoed met de brede rand af en veegde het zweet van zijn voorhoofd.

‘Voel je je weer naar?’

Rachel schudde haar hoofd en de bezorgdheid op Petrus' gezicht veranderde in ergernis. Het was duidelijk dat hij naar haar en Jamie op zoek was geweest en ook dat hij dit niet voor zijn plezier deed.

‘Waarom loop je altijd zomaar weg? We zijn het kamp aan het opslaan en pa gaat jullie zo dadelijk ook zoeken. Je weet dat je van hem niet in je eentje mag rondzwerven.’

‘Ik was met Jamie verstopptje aan het spelen. We zijn toch nog vlak bij het kamp?’

‘Waar is hij dan?’

‘Achter die oude doringboom.’ Rachel wees de omgevallen boom met haar ogen aan. ‘Hij kan zich niet zo goed verstoppen, dus ik doe alsof ik niet weet waar hij zit.’

Petrus keek om en zag een stukje arm achter de boom uitsteken. Hij lachte naar zijn zus en wilde Jamie al roepen, maar Rachel legde haar hand op zijn arm.

‘Het is bijna Pasen, Petrus.’

Petrus knikte en wachtte op wat zijn zusje verder zou zeggen.

‘Vind je dat we dit jaar iets moeten doen?’

Petrus schudde zijn hoofd en zuchtte.

‘Ik begin steeds meer te vergeten,’ zei Rachel. ‘Mijn herinneringen worden vaag.’

‘We zullen iets doen als er niemand op ons let,’ zei Petrus. ‘We verzinnen wel iets.’ Hij sloeg zijn arm even om haar heen. ‘Nu moeten we eerst Jamie vinden.’

Rachel lachte. Jamie bewoog zich niet, maar aan zijn hou-

ding zagen ze dat hij hen had gehoord.

‘Ik hoop maar dat er vandaag geen luipaarden in het veld rondlopen,’ zei Petrus luid. Het werkte meteen: Jamies blonde hoofdje dook op boven de boom.

‘Ik ben hier! Ik ben hier!’ riep hij, glunderend over zijn hele gezicht.

Hij rende naar hen toe en sprong Petrus in de armen.

‘Ik dacht dat we je nooit meer terug zouden vinden, broertje,’ zei die.

‘Ik zat daar de hele tijd! Kijk eens, Petrus.’

Met zijn vingertje wiebelde Jamie aan een van zijn voortanden. Met voorgewende verbazing keek Petrus in de mond van zijn broertje. Het was Jamies eerste losse tand.

‘Wanneer is dat gebeurd?’

‘Vandaag!’

Rachel had de hele morgen geen oog van die tand af kunnen houden. ‘Laat mij hem eruit trekken,’ bedelde ze nu voor de zoveelste keer. ‘Het doet echt geen pijn.’

Maar Jamie schudde koppig zijn hoofd en deed gauw zijn mond dicht toen hij haar ogen zag glinsteren.

Petrus tilde zijn broertje op zijn schouders en samen liepen ze terug naar hun kamp. Rachel liet haar hand door het lange wintergras glijden. Toen ze nog eens omkeek, lag het veld alweer verzonken in stille dromerij.

2

In het kamp heerste de gebruikelijke bedrijvigheid van het trekkersleven. Toen de kinderen zagen hoeveel werk er al was verzet, besepte Petrus pas goed hoe laat ze waren. De ossen waren al uitgespannen en de acht wagens stonden al in het laer, de cirkelvormige formatie die het vee en de paarden bescherming bood. Overal brandden vuurtjes, de dieren waren verzorgd en mevrouw Joubert goot al vet in de kaarsvormen om kaarsen te maken voor de volgende dag.

Zoekend naar hun eigen huifkar keek Petrus het laer rond. Met hun houten onderstel en halfronde overkapping van zeildoek zagen alle wagens er eender uit. Stuk voor stuk waren ze beladen met voorraden, meubilair en familie-erfstukken. Eronder hingen de gebruiksartikelen die wel tegen een stootje konden.

‘Je vader moest alles in zijn eentje doen, Petrus,’ zei mevrouw Joubert. ‘Hij keek bepaald niet blij.’

Petrus bedankte haar voor de waarschuwing en de kinderen begonnen nog ijveriger naar hun huifkar uit te kijken. Tussen twee wagens door tuurde Petrus over de kudde ossen heen, maar nog steeds zag hij nergens hun eigen huis op wie-

len. Wel zag hij plotseling tussen de dieren de kop van een kalfje opduiken.

‘Frikkie!’

Jamie rende naar het kalf toe en klopte het geestdriftig op de hals. Frikkie was het kalf van hun belangrijkste melkkoe en Jamie was er meteen dol op geweest. Hij liep er altijd naast en praatte er voortdurend tegen. Hij had zelfs aan Petrus gevraagd of die een kleimodel van het beest wilde maken, en dat spande hij nu in bij de zestien klei-ossen waarmee hij ‘Trek-kertje’ speelde.

‘Ik had je gevraagd voor de koeien te zorgen, Petrus.’

De stem kwam van onder de huifkar waar ze naast stonden. De kinderen deden een stapje achteruit en zagen hun vader overeind komen. Hij veegde het zand en het zweet uit zijn gezicht.

Herman de Beer was begin veertig en volgens Rachel een zeemens. Maar anders dan de meeste zeemensen, bij wie de woeste schuimkoppen binnen een paar uur konden omslaan in een kalme zee onder een stralende zonsondergang, was hij blijven steken in een dichte mist die al jaren weigerde op te trekken. Zijn gezicht droeg de sporen van het buitenleven en aan zijn handen was te zien dat hij met zwaar werk de kost verdiende.

‘Het spijt me, pa, ik was aan het zoeken...’

‘Ga de jongens van Joubert met de kampvuren helpen.’

Zonder iets te zeggen liep Petrus weg om Hendrik en Matthys Joubert te zoeken, de tweeling uit Port Elizabeth, die hij altijd als gezelschap koos wanneer hij eens niet alleen wilde zijn.

‘En jullie tweeën: denk je soms dat het allemaal maar een spelletje is? Het is gevaarlijk buiten het kamp. Het laatste wat ik kan gebruiken is een gewond kind dat verpleegd moet worden. En dat geldt vooral voor jou, Rachel.’

Rachel was de afgelopen jaren gaan geloven dat niet zij,

maar haar vader eronder zou lijden als ze ziek werd of gewond raakte. Haar vele verkoudheden en pijntjes hield ze zo veel mogelijk verborgen, om niet te veel tot last te zijn. 'Sorry, pa,' zei ze nu.

'Ga je klaarmaken voor het eten.'

De beide kinderen liepen om de huifkar heen naar de kist met het servies.

Hoofdschuddend keek Herman de kinderen na. Hij wist bijna zeker dat hij op die leeftijd veel minder lastig was geweest. Voor hun vertrek had hij al uitgelegd hoe gevaarlijk de wildernis kon zijn, maar hij had de indruk dat het bij alle drie het ene oor in en het andere uit was gegaan.

Vooral Rachel zou beter moeten weten.

Het besluit om naar de Witwatersrand te vertrekken had hij in een oogwenk genomen, maar het verlangen om weg te gaan was al jaren eerder ontstaan. In Port Elizabeth lagen te veel herinneringen; elke straathoek was er door verdriet getekend. Voortdurend had hij uitgekeken naar een kans om met zijn gezin te vertrekken.

Die kans was gekomen in de vorm van goud. Een tijdje geleden was er op de Witwatersrand goud ontdekt, wat had geleid tot het ontstaan van een nieuwe nederzetting, die Johannesburg was genoemd. De afgelopen jaren was er een constante stroom op gang gekomen van goudzoekers die met hun hele hebben en houden over ongebaande wegen het binnenland in trokken. Zuid-Afrika was in de greep van de goudkoorts en ook Herman dacht zijn slag te kunnen slaan. Hij had echter een ander doel dan zijn reisgenoten, die droomden van delfstoffen. Een smid had de grootste kans op werk op een plaats waar met ijzer werd gewerkt. Als de houwelen en de schoppen van de mijnwerkers kapotgingen, zou hij er zijn om ze te repareren. Zo zou hij een eigen goudmijntje scheppen en daar als enige profijt van hebben.

Hij trok een van de touwen van de huifkar wat strakker aan

en toen hij omlaag keek, keek hij recht in de snoet van Frikkie.

‘Wat sta jij daar nou te kijken?’

Het kalf bleef hem aanstaren en Herman lachte tegen wil en dank. Hij haalde een brokje zout uit zijn zak en hield dat het kalf voor. Frikkie hapte het op en keek hem toen afwach- tend aan, hopen op meer.

‘Wegwezen, jij,’ zei Herman, al meende hij het maar half. Hij duwde het kalf opzij en het beest maakte zich uit de voeten.

Een ontroerend Zuid-Afrikaans volksverhaal

Zuid-Afrika, 1895. De familie De Beer heeft een grote tragedie meegemaakt. Om de herinneringen te ontvluchten sluit vader Herman zich samen met zijn twee zoons en zijn dochtertje Rachel aan bij een Boerenkonvooi. Onderweg raakt hun huifkar zwaar beschadigd. Ze moeten hun reis staken en vinden voorlopig onderdak op de boerderij van de familie Lundeth. Kleine Rachel vindt het er heerlijk. Maar haar vader begint steeds ongeduriger te worden en de spanningen in het gezin lopen op. Dan neemt vader Herman een rampzalig besluit.

Een inspirerend verhaal over moed en onbaatzuchtige liefde, tegen de achtergrond van de onherbergzame Zuid-Afrikaanse wildernis. Het verhaal groeide in de loop der jaren uit tot een legende die onder de Boeren van Zuid-Afrika van generatie op generatie wordt doorverteld.

Brett Michael Innes is filmproducer. Behalve deze roman schreef hij ook het script voor de verfilming ervan, die binnenkort in de Zuid-Afrikaanse bioscopen te zien is.

'Een tere, ontroerende vertelling over liefde met een heel grote L. Mag je beslist niet missen.' – *Nederlands Dagblad*

